

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه بین المللی امام رضا علیه السلام

دانشکده هنر و معماری اسلامی

(گروه هنر)

پایان نامه ی دوره ی کارشناسی ارشد معماری اسلامی

طراحی خانه بر اساس تبیین مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی

استاد راهنما

دکتر مهدی حمزه نژاد

نگارنده

محبوبه کشانی

تابستان ۱۳۹۴

سپاس

از زحمات بی دریغ مادرم

تشویق های دلسوزانه پدرم

حمایت های بی پایان همسرم

و در نهایت هدایت های راهبردی اساتید

ارجمندم (بوئژه جناب آقای دکتر مهدی حمزه نژاد) که مرا در پیشبرد این رساله یاری نمودند.

باشد که به قلم لطف الهی امضا گردد....

چکیده:

امروزه با وجود تحقیقات و مطالعات بسیاری که در زمینه ی مسکن اسلامی صورت پذیرفته به موضوع خانواده (در فرهنگ اسلامی)، به عنوان یکی از مهم ترین موضوعاتی که در رابطه با مسکن اسلامی می بایست مورد بحث و بررسی قرار بگیرد، چندان توجهی نشده است؛ و اگر هم تحقیقاتی صورت گرفته ماحصل مطالعه و بررسی مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی با سیمای درونی و بیرونی ساختمان های امروزی چندان مطابقت ندارد. خانواده به عنوان نهاد انسان ساز، همواره نیازمند مسکنی است که نه تنها پاسخگوی نیازهای مادی اعضای آن باشد؛ بلکه به بعد روانی و معنوی زندگی خانوادگی نیز توجه کرده و درصدد پاسخگویی به آنها برآید. پژوهش و تحقیق پیش رو گامی است در جهت تبیین مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی و طراحی خانه ی مطلوب مطابق با نیازهای مادی، معنوی و روانی خانواده و حقوق هر یک از اعضای خانواده نسبت به یکدیگر؛ تلاش بر این است تا با تبیین شاخصه های ساختار خانواده در فرهنگ اسلامی به ارائه ی الگوهای طراحی خانه مطابق با این شاخصه ها دست یابیم؛ ضمن اینکه به دو سوال زیر پاسخ دهیم؛ چگونه تبیین مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی از طریق واکاوی نیازهای مادی، روانی و معنوی اعضای خانواده، و حقوق هر یک از اعضا نسبت به یکدیگر در چیدمان و روابط فضاهای داخل خانه و به طور کلی (کالبد خانه) تاثیر گذار است؟ خانه هایی که امروزه در کشور ما ساخته می شوند تا چه اندازه پاسخگوی ابعاد مختلف نیازهای اعضای خانواده و متناسب با شان خانواده در فرهنگ اسلامی هستند؟ از نظر روش، تحقیق حاضر طی سه مرحله صورت می گیرد: در مرحله ی اول، مبانی و اصول فرهنگی از روی کتب معتبر اسلام شناسانه و نیز کتب جامعه شناسی خانواده استخراج و سپس به روش استدلال تحلیلی-منطقی شاخصه های سبک زندگی و ساختاری خانواده ی اسلامی را استخراج کرده و در مرحله ی دوم به طور تطبیقی ۳ الگوی ساختار خانواده ی سنتی، مدرن و اسلامی را با هم مقایسه خواهیم کرد؛ برای وصول به این هدف نهایی که خانواده ی مدرن را به خانواده ی اسلامی سوق دهیم. سپس خانه های متناظر آنها را با روش EBS با هم مقایسه خواهیم کرد و به تهیه ی پروفیل های کیفیت محیطی آنها خواهیم پرداخت. در مرحله ی سوم اصول کالبدی خانه های سنتی، مدرن و ایرانی اسلامی را با استفاده از روش دلفی و از طریق ارسال پرسشنامه به نخبگان و کارشناسان، اعتبار سنجی خواهیم کرد. یافته های تحقیق براساس مقایسه ی تطبیقی بین سه الگوی خانواده ی مطرح شده، حاکی از آن است که شاخصه های ساختاری خانواده ی سنتی و خانواده ی مدرن بر روی کالبد خانه های سنتی و خانه های مدرن تاثیر گذار بوده و تاثیرات این ها به صورت ویژگی های خانه های سنتی و خانه های مدرن در این رساله معرفی و مورد ازمون قرار گرفتند. ولیکن با توجه به هدف اصلی رساله در اینجا، تنها به شاخصه های ساختار خانواده ی ایرانی اسلامی و ویژگی های کالبدی برآمده از این شاخصه ها اشاره می کنیم. شاخصه های ساختاری در ۱۱ مولفه شامل (۱-ساختار خانواده ۲-رابطه با جامعه ۳-تقسیم کار بین اعضاء ۴-توزیع قدرت در خانواده ۵-اوقات فراغت اعضای خانواده ۶-ابعاد مادی و تجملات ۷-ابعاد روانی -معنوی ۸-حریم ۹-ثبات و تحول ۱۰-حقوق مرد و زن در قبال یکدیگر ۱۱-حقوق والدین بر فرزندان) دسته بندی شده و به نتایج زیر دست یافتیم. خانواده ی ایرانی اسلامی در مولفه ی ساختار به صورت گسترده-اصالت فردی/جمعی و باروری زیاد می باشد؛ در مولفه ی رابطه با جامعه به صورت پیوند سلسله مراتبی با جامعه نزدیک و دور می باشد؛ در مولفه ی تقسیم کار بین اعضا به صورت مدیریت داخل خانه ی زنانه-مشارکت اجتماعی بیرونی، با اولویت درون خانه و کار بیرون مردانه/زنانه می باشد. در مولفه ی توزیع قدرت در خانواده به صورت عدالت جنسیتی با اقتدار بیشتر پدر می باشد. در مولفه ی اوقات فراغت اعضای خانواده به صورت خانوادگی / فردی-محوریت صله ی ارحام و گسترش روابط خانواده و معاشرت با همسایه می باشد. در مولفه ی ابعاد مادی و تجملات به صورت محدود گرفتن امور مادی زندگی و قناعت می باشد و..... سایر مولفه ها که در متن اصلی ذکر شده است...

و در نهایت ویژگی های کالبدی برآمده از این شاخصه ها بر اساس رتبه بندی ازمون فریدمن ۳۸ مورد است که در این جا به برخی از آنها اشاره می کنیم: طبیعت محوری و وجود حیاط با گل و گیاه در خانه-جداسازی عرصه ی خصوصی و عمومی -ایجاد سلسله مراتب ارتباط از بدو ورود تا درون خانه-قرار دادن عرصه یا فضایی جهت نشستن و جمع شدن اعضای خانواده (عرصه ی نیمه خصوصی)-اصالت مطابق با شان رفتاری فضاها برای هر دو جنس (زن و مرد) -به دلیل ناگزیر بودن از تحولات سریع فناوری و تغییرات ابزار زندگی، استفاده از جداره های عایق صوت-لزام طراحی فضاهایی جهت بازی کودکان و ضرورت حیاط مناسب برای بچه ها و سایر موارد.....

کلیدواژگان: طراحی خانه - مفهوم خانواده- شاخصه های ساختاری خانواده- فرهنگ اسلامی- مسکن اسلامی

فهرست مطالب

ا.....	چکیده:
ب.....	فهرست مندرجات
ی.....	فهرست شکل ها
ل.....	فهرست جداول
۱.....	۱- حوزه (گام) اول: کلیات تحقیق
۱-۱.....	۱-۱- مقدمه
۲.....	۱-۲- بیان مسئله
۳.....	۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق
۳.....	۱-۴- اهداف تحقیق
۳.....	۱-۴-۱- هدف کلی
۳.....	۱-۴-۲- اهداف فرعی
۳.....	۱-۵- پرسش های تحقیق
۴.....	۱-۶- فرضیه های تحقیق
۴.....	۱-۷- پیشینه ی پژوهش
۶.....	۱-۷-۱- مقایسه مقالات و نوشتارهای مرتبط با موضوع رساله:
۱۰.....	۱-۷-۲- چهارچوب اصول معماری خانه با توجه به مفاهیم قرانی (بهزاد وثیق، ۱۳۹۲)
۱۳.....	۱-۷-۳- طراحی مجموعه ی مسکونی در رشت با تاکید بر حل مسئله ی اشراف (یاسمن قنوی)
۱۴.....	۱-۷-۴- تاثیر فرهنگ اسلامی بر معماری خانه و محله (عبدالحمید نقره کار)
۱۴.....	۱-۷-۵- ارائه راهکارهای مناسب جهت طراحی مسکن اسلامی - ایرانی در راستای رفع نیازهای فیزیولوژیکی و معنوی انسانی (مهین محسنی رنجبر، ۱۳۹۰)
۱۴.....	۱-۷-۶- تاثیر فرهنگ دینی بر شکل گیری خانه: مقایسه ی تطبیقی خانه در محله ی مسلمانان ، زرتشتیان و یهودیان کرمان (غلامحسین معماریان و دیگران، ۱۳۸۹)
۱۵.....	۱-۷-۷- مدرنیته و مسکن (رویکرد مردم نگارانه به مفهوم خانه سبک زندگی روستایی و تحولات امروزی ان) (نعمت الله فاضلی، ۱۳۸۷)
۱۵.....	۱-۷-۸- الهام از آموزه های اسلامی در طراحی مجتمع های مسکونی مطلوب (سولماز اقائی، ۱۳۹۲)
۱۶.....	۱-۷-۹- اصول مفهومی طراحی خانه بر اساس حکمت اسلامی (مهسا جبل عاملی، عبدالحمید نقره کار، مهدی حمزه نژاد)
۱۶.....	۱-۷-۱۰- حریم زن - فضاهای بینابینی (علی اصغرزاده ، حنا مبارکی)
۱۷.....	۱-۷-۱۱- مکان و مسکن از منظر اسلام (بهزاد وثیق، آزاده پشتوتنی زاده، محمدرضا بمانیان)
۱۷.....	۱-۷-۱۲- تاملی در شناخت مبانی مسکن اسلامی ایرانی (محمد نقی زاده، ۱۳۹۱)
۱۸.....	۱-۷-۱۳- ارائه الگوی فضاهای باز مجتمع های مسکونی معاصر بر اساس اصول و بایسته های اسلامی (الله نظافت، ۱۳۹۳)
۱۸.....	۱-۷-۱۴- خانه فرهنگ طبیعت (محمدرضا حائری مازندرانی، ۱۳۸۸)
۱۹.....	۱-۷-۱۵- نتیجه گیری و تحلیل از بخش پیشینه
۲۲.....	۱-۸- روش تحقیق
۲۲.....	۱-۹- تعریف واژه های تخصصی
۲۲.....	۱-۹-۱- خانه:
۲۳.....	۱-۹-۲- خانواده:

۲۴	۱-۹-۳- فرهنگ اسلامی:.....
۲۵	۲- حوزه (گام) دوم: شناخت.....
۲۵	۱- فصل اول: ادبیات و مبانی نظری تحقیق (مطالعات پایه).....
۲۵	مقدمه.....
۲۷	۲-۱-۱- بخش اول:.....
۲۷	(تعریف خانواده و شاخصه های حاکم بر آن، از منظر اسلام و جامعه شناسی خانواده در ایران).....
۲۷	۲-۱-۱-۱- مختصری در باب ضرورت تشکیل خانواده و منشاء گرایش زن و مرد.....
۲۹	۲-۱-۱-۲- نیاز انسان و نقش ازدواج و تشکیل خانواده در تامین نیازهای انسان.....
۲۹	۲-۱-۱-۳- خانواده و ساختار آن از منظر جامعه شناسی.....
۳۰	۲-۱-۱-۴- تعریف خانواده از منظر قرآن.....
۳۱	۲-۱-۱-۵- الگوهای خانواده و شاخصه های حاکم بر ساختار آنها.....
۳۲	۲-۱-۱-۵-۱- شاخصه های ساختار خانواده ی ایرانی-اسلامی.....
۳۳	۲-۱-۱-۵-۲- شاخصه های ساختار خانواده ی مدرن.....
۳۴	۲-۱-۱-۵-۳- شاخصه های ساختار خانواده ی سنتی.....
۳۴	۲-۱-۱-۶- سنت.....
۳۴	۲-۱-۱-۷- مدرنیته.....
۳۵	۲-۱-۱-۸- مقایسه ی ساختار خانواده ی مدرن و خانواده ی ایرانی-اسلامی به صورت کلی.....
۳۷	۲-۱-۱-۹- شاخصه های ساختار سه نوع خانواده ی سنتی، مدرن، و ایرانی اسلامی، که به صورت مستقیم بر روی کالبد خانه تاثیر گذار هستند.....
۳۹	۲-۱-۲- بخش دوم:.....
۳۹	(بررسی شاخصه های ساختاری خانواده در سه نوع خانواده ی سنتی، مدرن و ایرانی - اسلامی).....
۳۹	۲-۱-۲-۱- ساختار خانواده :.....
۳۹	۲-۱-۲-۱-۱- خانواده ی ایرانی-اسلامی (گسترده یا هسته ای مرتبط با شبکه ی خویشاوندی).....
۴۰	۲-۱-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (هسته ای جدا مکان) و خانواده ی سنتی (گسترده).....
۴۱	۲-۱-۲-۱-۳- خانواده ی ایرانی-اسلامی (اصالت فردی و جمعی).....
۴۱	۲-۱-۲-۱-۴- خانواده ی مدرن (اصالت فرد(فردیت)) و خانواده ی سنتی (اصالت جمع (منفعت جمعی)).....
۴۲	۲-۱-۲-۱-۵- خانواده ی ایرانی-اسلامی (باروری زیاد).....
۴۳	۲-۱-۲-۱-۶- خانواده ی مدرن (باروری محدود) و خانواده ی سنتی (باروری زیاد).....
۴۳	۲-۱-۲-۲- رابطه با جامعه :.....
۴۳	۲-۱-۲-۲-۱- خانواده ی ایرانی-اسلامی (پیوند سلسله مراتبی با جامعه نزدیک و دور- جامعه پذیری محدود و سلسله مراتبی).....
۴۴	۲-۱-۲-۲-۲- خانواده ی مدرن (جامعه پذیری آزاد- خطر جامعه نا امن) و خانواده ی سنتی (پیوند با جامعه نزدیک - جامعه پذیری محدود و سلسله مراتبی).....
۴۵	۲-۱-۲-۳- تقسیم کار بین اعضا:.....
۴۵	۲-۱-۳-۱- خانواده ی ایرانی-اسلامی (مدیریت داخل خانه ی زنانه، مشارکت اجتماعی بیرونی، اولویت درون خانه - کار بیرون مردانه/زنانه).....

۲-۳-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (تکالیف و انتظارات نقشی متغیر- تقسیم کار تفاهمی) و خانواده ی سنتی (مدیریت داخل خانه ی زنانه- کار بیرون مردانه- تقسیم متوازن با رعایت اولویت ها).....	۴۶
۲-۲-۱-۲- توزیع قدرت:.....	۴۷
۲-۲-۱-۲- خانواده ی ایرانی اسلامی (عدالت جنسیتی نه مساوات - اقتدار بیشتر با پدر).....	۴۷
۲-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (مساوات) و خانواده ی سنتی (بیشتر بودن اقتدار پدر در خانواده).....	۴۷
۲-۲-۱-۲- اوقات فراغت اعضای خانواده:.....	۴۸
۲-۲-۱-۲- خانواده ی ایرانی-اسلامی (خانوادگی / فردی (لزوم جمع گرایی و همگرایی)- محوریت صله ی ارحام و گسترش روابط خانواده - معاشرت با همسایه).....	۴۸
۲-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (فردی / جمعی- بیرون محور، مصرف گرا ، رسانه گرایی فردی) و خانواده ی سنتی (خانوادگی / فردی)- محوریت صله ی ارحام - معاشرت با همسایه).....	۴۹
۲-۲-۱-۲- ابعاد مادی و تجملات:.....	۴۹
۲-۲-۱-۲- خانواده ی ایرانی اسلامی (محدود گرفتن امور مادی زندگی- قناعت).....	۴۹
۲-۲-۱-۲- خانواده مدرن (مادی گرایی و مصرف گرایی- گرایش به رفاه افراطی) و خانواده ی سنتی (محدود گرفتن امور مادی زندگی - قناعت).....	۵۰
۲-۲-۱-۲- ابعاد روانی-معنوی:.....	۵۱
۲-۲-۱-۲- خانواده ی ایرانی اسلامی (توجه به ارزش های معنوی- توجه به خدا و قیامت در امور روزمره زندگی).....	۵۱
۲-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (توجه به زندگی روزمره (تمرکز بر بعد مادی و دنیوی)).....	۵۱
خانواده ی سنتی (توجه نسبی به ارزش ها از طریق سنت های جاریه اجتماعی).....	۵۱
۲-۲-۱-۲- حریم :.....	۵۲
۲-۲-۱-۲- خانواده ی ایرانی اسلامی (مراعات حریم و حجاب بین اعضای خانواده - روابط بر اساس حریم و حجاب).....	۵۲
۲-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (کمرنگ شدن حریم بین اعضای خانواده- روابط آزاد) و خانواده ی سنتی (مراعات نسبی حریم و حجاب بین اعضای خانواده - روابط بر اساس حریم و حجاب).....	۵۵
۲-۲-۱-۲- خانواده ی ایرانی اسلامی (توجه به حریم همسایه).....	۵۶
۲-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (بی توجه به حریم همسایه) و خانواده ی سنتی (توجه به حریم همسایه).....	۵۸
۲-۲-۱-۲- ثبات و تحول :.....	۵۸
۲-۲-۱-۲- خانواده ی ایرانی اسلامی (وجود آرامش و سکینه در خانواده - آرامش در زمینه مادیات و عدم نگرانی در محرومیت مادی بیشتر تلاش در جهت تولید و خدمات بیشتر و اضطراب کار به جای اضطراب بهره مندی).....	۵۸
۲-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (وجود دلهره و اضطراب در خانواده (کاهش آرامش روانی)- تلاش برای تحول و اضطراب ناشی از ان) و خانواده ی سنتی (وجود آرامش و سکینه و ثبات در خانواده- زندگی چند نسلی و انتقال ارزش ها در خلال نسلها).....	۵۹
۲-۲-۱-۲- حقوق مرد و زن در قبال یکدیگر :.....	۶۰
۲-۲-۱-۲- خانواده ی ایرانی اسلامی (تامین هزینه و معاش خانواده (نفقه) بر عهده ی مرد- امور خانه داری (تکلیف توصیه شده) و همسر داری بر عهده ی زن).....	۶۰
۲-۲-۱-۲- خانواده ی مدرن (تساوی طرفینی حقوق و وظایف در داخل و خارج - مشارکت در همه امور).....	۶۱
خانواده ی سنتی: تقسیم وظایف و حقوق بر اساس حریم ها در داخل و خارج خانه - تامین معاش با مرد و اداره خانه با زن (البته همراه با مشارکت زن در تامین معاش درون خانه).....	۶۱
۲-۲-۱-۲- حقوق والدین بر فرزندان:.....	۶۱

- ۲-۳-۱-۱۲- وجود آرامش و سکینه و ثبات در خانواده- زندگی چند نسلی و انتقال ارزش ها در خلال نسلها ۹۴
- ۲-۳-۱-۱۳- تامین معاش با مرد و اداره خانه با زن (البته همراه با مشارکت زن در تامین معاش درون خانه) ۹۴
- ۲-۳-۱-۱۴- آموزش کودکان توسط سنت و در مقدمات خانواده - ضرورت حرف شنوی کودکان ۹۵
- ۲-۳-۱-۱۵- پروفیل های کیفیت محیطی خانه ی تهامی ۹۵
- الگوی شماره ی ۲: خانه ی شریفی ها (نماد معماری مدرن در تهران)..... ۹۶
- ۲-۳-۲-۲- تحلیل خانه ی شریفی ها بر اساس شاخصه های ساختار خانواده ی مدرن و تطبیق با شاخصه های ساختار خانواده ی اسلامی به منظور سنجش میزان تبعیت از شاخصه های اسلامی ۹۹
- ۲-۳-۲-۱- هسته ای جدا مکان ۹۹
- ۲-۳-۲-۲- اصالت فرد(فردیت) ۹۹
- ۲-۳-۲-۳- کنترل باروری (فرزندان محدود) ۱۰۰
- ۲-۳-۲-۴- جامعه پذیری آزاد- خطر جامعه نا امن ۱۰۱
- ۲-۳-۲-۵- تکالیف و انتظارات نقشی متغیر- تقسیم کار تفاهمی ۱۰۱
- ۲-۳-۲-۶- مساوات ۱۰۲
- ۲-۳-۲-۷- اوقات فراغت فردی/جمعی - بیرون محور - مصرف گرا ، رسانه گرای فردی ۱۰۲
- ۲-۳-۲-۸- مادی گرایی و مصرف گرایی- گرایش به رفاه افراطی ۱۰۴
- ۲-۳-۲-۹- توجه به زندگی روزمره (تمرکز بر بعد مادی و دنیوی) ۱۰۵
- ۲-۳-۲-۱۰- کمرنگ شدن حریم بین اعضای خانواده-روابط آزاد ۱۰۶
- ۲-۳-۲-۱۱- بی توجهی به حریم همسایه ۱۰۹
- ۲-۳-۲-۱۲- وجود دلهره و اضطراب در خانواده (کاهش آرامش روانی) - تلاش برای تحول و اضطراب ناشی از آن ۱۰۹
- ۲-۳-۲-۱۳- تساوی طرفینی حقوق و وظایف در داخل و خارج - مشارکت در همه امور ۱۱۰
- ۲-۳-۲-۱۴- آزادی رفتاری حتی برای کودکان ۱۱۰
- ۳-۲-۱۵- پروفیل کیفیت محیطی خانه ی شریفی ها ۱۱۱
- الگوی شماره ۳: خانه ای برای دو دوست (الگوی نوینی از ترکیب سنت و تجدد) ۱۱۱
- ۲-۳-۳-۳- تحلیل خانه ای برای دو دوست، بر اساس شاخصه های ساختار خانواده و خانه ی اسلامی ۱۱۳
- ۲-۳-۳-۱- گسترده (یا خانواده ی هسته ای مرتبط با شبکه ی خویشاوندی) ۱۱۳
- ۲-۳-۳-۲- اصالت فردی/ جمعی ۱۱۳
- ۲-۳-۳-۳- باروری زیاد ۱۱۴
- ۲-۳-۳-۴- پیوند سلسله مراتبی با جامعه نزدیک و دور- جامعه پذیری محدود و سلسله مراتبی ۱۱۴
- ۲-۳-۳-۵- مدیریت داخل خانه ی زنانه - مشارکت اجتماعی بیرونی ، با اولویت درون خانه ۱۱۴
- ۲-۳-۳-۶- عدالت جنسیتی نه مساوات ۱۱۵
- ۲-۳-۳-۷- اوقات فراغت اعضای خانواده به صورت خانوادگی / فردی- محوریت صله ی ارحام و گسترش روابط خانواده-معاشرت با همسایه ۱۱۵
- ۲-۳-۳-۸- محدود گرفتن امور مادی زندگی- قناعت ۱۱۶
- ۲-۳-۳-۹- توجه به ارزش های معنوی - توجه به خدا و قیامت در امور روزمره زندگی ۱۱۶
- ۲-۳-۳-۱۰- مراعات حریم و حجاب بین اعضای خانواده -روابط بر اساس حریم و حجاب ۱۱۷
- ۲-۳-۳-۱۱- توجه به حریم همسایه ۱۱۸

۲-۲-۳-۱۲- وجود آرامش و سکینه در خانواده - آرامش در زمینه مادیات و عدم نگرانی در محرومیت مادی بیشتر تلاش در جهت تولید و خدمات بیشتر و اضطراب کار به جای اضطراب بهره مندی	۱۱۹
۲-۲-۳-۱۳- تامین هزینه و معاش خانواده(نقعه) بر عهده ی مرد - امور خانه داری (توصیه شده) و همسر داری بر عهده ی زن	۱۱۹
۲-۲-۳-۱۴- ضرورت آموزش دین و حرفه و تربیت به کودکان - بازی با کودکان- کنترل و نظارت بر کودک	۱۱۹
۲-۲-۳-۱۵- پروفیل کیفیت محیطی خانه ای برای دو دوست	۱۲۰
۳- فصل سوم : مطالعات تطبیقی (بررسی نمونه های موردی)	۱۲۱
۲-۳-۱- دهکده بازی های اسبابی - اثر راج روال ، دهلی نو(۱۹۸۲-۱۹۸۰)	۱۲۱
۲-۳-۲- مجموعه مسکونی شیخ سرای - اثر راج روال ، دهلی نو (۱۹۷۰)	۱۲۵
۲-۳-۳- مجموعه ی مسکونی کارکنان سفارت فرانسه - اثر راج روال (۱۹۶۷-۱۹۶۹)	۱۳۱
۲-۳-۴- مجموعه ی مسکونی شوشتر نو (برنده جایزه اقاخان) - اثر کامران دیبا، خوزستان (۱۹۸۰-۱۹۷۴)	۱۳۵
۴- فصل چهارم : مطالعات زمینه	۱۴۰
۲-۴-۱- بخش اول: شناخت شهر	۱۴۰
۲-۴-۱-۱- شهر مشهد	۱۴۰
۲-۴-۱-۲- تاریخچه شهر مشهد	۱۴۱
۲-۴-۱-۳- وجه تسمیه مشهد	۱۴۲
۲-۴-۲- بخش دوم : شناخت اقلیم	۱۴۴
۲-۴-۲-۱- شرایط اقلیمی مشهد	۱۴۴
۲-۴-۲-۲- رون (جهت قرار گیری)	۱۴۵
۲-۴-۲-۳- راهکارهای اقلیمی در طراحی معماری	۱۴۵
۲-۴-۲-۱-۳- ترکیب فضاهای داخلی (نور گیری)	۱۴۶
۲-۴-۲-۲-۳- کیفیت رنگ و سطح مورد تابش	۱۴۶
۲-۴-۲-۳-۳- تهویه	۱۴۷
۲-۴-۲-۴-۳- تاثیر نوع و شکل پنجره	۱۴۷
۲-۴-۲-۴-۴- بررسی شاخص های آسایش حرارتی (بیوکلماتیک ساختمانی در مشهد)	۱۴۷
۲-۴-۲-۴-۱- روش اولگی	۱۴۷
۲-۴-۲-۴-۲- روش گیونی	۱۴۹
۲-۴-۲-۴-۳- تجزیه و تحلیل نمودار گیونی برای شهر مشهد	۱۴۹
۲-۴-۲-۵- نتیجه گیری:	۱۵۰
۲-۴-۲-۶- توصیه های طراحی اقلیمی بر اساس اقلیم مشهد	۱۵۲
۲-۴-۳- بخش سوم: تجزیه و تحلیل سایت	۱۵۳
۲-۴-۳-۱- بافت فرسوده ی اطراف آرامگاه خواجه ربیع و موقعیت سایت درون بافت	۱۵۳
۲-۴-۳-۲- دسترسی ها به سایت	۱۵۳
۲-۴-۳-۳- موقعیت ویژه سایت پروژه	۱۵۴
۲-۴-۳-۴- تحلیل سایت	۱۵۴
۲-۴-۳-۵- کابری های اطراف سایت	۱۵۷
۲-۴-۳-۶- گونه شناسی فضای سبز	۱۵۷

۱۵۸.....	۲-۴-۷- خطی بودن کوچه ها در سایت و نداشتن فضای تقسیم
۱۵۸.....	۲-۴-۸- شمایی از کوچه های داخل بافت
۱۵۹.....	۲-۴-۹- شمایی از خیابان های اطراف بافت
۱۵۹.....	۲-۴-۱۰- نمای خانه ها در بافت موجود
۱۶۰.....	۲-۴-۱۱- تحلیل و نتیجه گیری از آنالیز سایت
۱۶۱.....	۲-۴-۱۲- برنامه ی فیزیکی طرح:
۱۶۲.....	۳- حوزه (گام) سوم: روش اجرای تحقیق
۱۶۲.....	۳-۱- نوع تحقیق با ارائه دلیل
۱۶۲.....	۳-۲- روش تحقیق با ارائه دلیل
۱۶۲.....	۳-۱-۲- روایی یا اعتبار پژوهش
۱۶۳.....	۳-۲-۲- روش دلفی
۱۶۳.....	۳-۲-۱- مراحل انجام روش دلفی:
۱۶۴.....	۳-۳- بررسی جمعیت هدف
۱۶۴.....	۳-۴- روش نمونه گیری
۱۶۴.....	۳-۴-۱- نمونه گیری هدفمند
۱۶۴.....	۳-۵- ابزار جمع آوری اطلاعات و داده ها
۱۶۴.....	۳-۶- روش جمع آوری اطلاعات و داده ها
۱۶۵.....	۳-۷- روایی و پایایی پرسشنامه
۱۶۵.....	۳-۷-۱- تعیین روایی و پایایی پرسشنامه
۱۶۶.....	۳-۷-۱- الفای کرونباخ پرسشنامه
۱۶۶.....	۳-۷-۲- مقیاس درجه بندی لیکرت
۱۶۷.....	۴- حوزه (گام) چهارم: تحلیل
۱۶۷.....	۴-۱- ساماندهی اصول و مفاهیم بدست آمده در یک مدار متناسب
۱۶۸.....	۴-۲- شاخصه های ساختاری خانواده در سه خانواده سنتی ، مدرن و ایرانی اسلامی
۱۶۸.....	۴-۲-۱- شاخصه های ساختاری خانواده ی سنتی
۱۶۹.....	۴-۲-۲- شاخصه های ساختاری خانواده ی مدرن
۱۷۰.....	۴-۲-۳- شاخصه های ساختاری خانواده ی ایرانی اسلامی
۱۷۱.....	۴-۳- شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های سنتی ،مدرن و ایرانی اسلامی
۱۷۱.....	۴-۳-۱- شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های تاریخی (سنتی)
۱۷۴.....	۴-۳-۲- شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های امروزی (مدرن)
۱۷۶.....	۴-۳-۳- شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های ایرانی اسلامی
۱۷۹.....	۴-۴- آزمون یافته های تحقیق
۱۷۹.....	۴-۴-۱- تطبیق یافته ها در پرسش از نخبگان
۱۷۹.....	۴-۵- متن پرسشنامه
۱۸۴.....	۴-۶- تجزیه و تحلیل آزمون ها
۱۸۴.....	۴-۶-۱- اعتبار سنجی اصول بدست آمده از شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های تاریخی، مدرن و ایرانی اسلامی

۷-۴- رتبه بندی متغیر ها بر اساس آزمون فریدمن	۱۹۰
۷-۴-۱- آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیر گذار بر ویژگی های خانه های تاریخی	۱۹۱
جدول ۱۹- (۴-۹- نتایج آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیر گذار بر ویژگی های خانه های تاریخی)	۱۹۱
۷-۴-۲- آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیر گذار بر ویژگی های خانه های مدرن	۱۹۳
جدول ۲۱- (۴-۱۱- نتایج آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیر گذار بر ویژگی های خانه های مدرن)	۱۹۳
۷-۴-۳- آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیر گذار بر ویژگی های خانه های ایرانی اسلامی	۱۹۵
جدول ۲۳- (۴-۱۳- نتایج آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیر گذار بر ویژگی های خانه های ایرانی اسلامی)	۱۹۵
نتیجه گیری	۱۹۷
۵- حوزه (گام) پنجم: طراحی	۲۰۰
فصل اول: مدارك طرح	۲۰۰
۵-۱-۱- سایت پلان زیرمحل	۲۰۰
۵-۱-۲- الگوی واحد های همسایگی	۲۰۱
۵-۱-۳- الگوی شماره ی ۱ (خانه ی ۱۹۰ متری)	۲۰۲
۵-۱-۴- الگوی شماره ی ۲ (خانه ی ۱۶۰ متری)	۲۰۳
۵-۱-۵- الگوی شماره ی ۳ (خانه ی ۱۳۰ متری)	۲۰۴
۵-۱-۶- برش های طولی ۳ الگوی ۱۹۰-۱۶۰-۱۳۰ متری	۲۰۵
فصل دوم: تحلیل طرح براساس ویژگی های خانه ی ایرانی اسلامی	۲۲۳
۵-۲-۱- تحلیل الگوی شماره ی ۱ بر اساس میزان تبعیت از الگوی خانه ی ایرانی اسلامی	۲۲۴
۵-۲-۲- تحلیل الگوی شماره ی ۲ بر اساس میزان تبعیت از الگوی خانه ی ایرانی اسلامی	۲۳۰
۵-۲-۳- تحلیل الگوی شماره ی ۳ بر اساس میزان تبعیت از الگوی خانه ی ایرانی اسلامی	۲۳۶
فهرست منابع و مآخذ	۲۴۲

فهرست شکل ها

- شکل ۱- (۲-۲-۱- سه سوال اساسی علم رفتار- محیط. منبع: (قاسم نژاد، ۱۳۸۹)) ۷۰
- شکل ۲- (۲-۲-۲- مقایسه سیستم قرارگاه ها در تپ خانه های متفاوت (قاسم نژاد، ۱۳۸۹)) ۷۱
- شکل ۳- (۲-۲-۳- مقایسه سکونتگاه ها به صورت سیستمی از قرارگاه ها (قاسم نژاد، ۱۳۸۹)) ۷۱
- شکل ۴- (۲-۲-۴- رتبه بندی این اجزاء و به عبارتی اهمیت مرتبط با همان اجزاء- منبع: (راپاپورت، ۱۳۹۰)) ۷۴
- شکل ۵- (۲-۲-۵- پروفیل کیفیت محیطی متنوع در رتبه بندی اجزای مشابه- منبع: (راپاپورت، ۱۳۹۰)) ۷۴
- شکل ۶- (۲-۲-۶- پروفیل های کیفیت محیطی متنوع در اهمیت، برعکس دیگر وجوهای زندگی- منبع: (راپاپورت، ۱۳۹۰)) ۷۵
- شکل ۷- (۲-۲-۷- پروفیل کیفیت محیطی- اجزاء میتوانند مثبت یا منفی باشند. منبع: (راپاپورت، ۱۳۹۰)) ۷۵
- شکل ۸- (۲-۲-۸- پروفیل های کیفیت محیطی محیط های خاص، این ها میتوانند به صورت شعاعی هم ترسیم شوند. منبع: (راپاپورت، ۱۳۹۰)) ۷۵
- شکل ۹- (۲-۲-۹- پروفیل کیفیت محیطی- منبع: نگارنده) ۷۶
- شکل ۱۰- (۲-۲-۱- پلان زیرزمین خانه تهامی- مآخذ (سلطان زاده و موسوی روضاتی، ۱۳۷۵)) ۸۳
- شکل ۱۱- (۲-۲-۲- پلان طبقه ی اول خانه ی تهامی- مآخذ (سلطان زاده و موسوی روضاتی، ۱۳۷۵)) ۸۳
- شکل ۱۲- (۲-۲-۳- پلان طبقه ی دوم خانه ی تهامی- مآخذ (سلطان زاده و موسوی روضاتی، ۱۳۷۵)) ۸۴
- شکل ۱۳- (۲-۲-۴- قسمتی از نمای خانه ی تهامی- مآخذ (سلطان زاده و موسوی روضاتی، ۱۳۷۵)) ۸۴
- شکل ۱۴- (۲-۲-۵- مقاطع خانه ی تهامی- مآخذ (سلطان زاده و موسوی روضاتی، ۱۳۷۵)) ۸۵
- شکل ۱۵- (۲-۲-۶- وجود سه نوع فضای باز، بسته و سرپوشیده در ایجاد تنوع فضایی در خانه ی تهامی) ۸۷
- شکل ۱۶- (۲-۲-۷- قرار گرفتن مطبخ در زیرزمین خانه ی تهامی) ۸۹
- شکل ۱۷- (۲-۲-۸- امکان ایجاد بسط فضایی در جزء فضاهای خانه ی تهامی جهت ترکیب فضاها برای معاشرت بیشتر) ۹۰
- شکل ۱۸- (۲-۲-۹- به کارگیری مصالح ساده و بومی در خانه ی تهامی- مآخذ (سلطان زاده و موسوی روضاتی، ۱۳۷۵)) ۹۱
- شکل ۱۹- (۲-۲-۱۰- ارتباط با طبیعت در خانه ی تهامی، از طریق حیاط به همراه عناصر گیاه، گل ها، حوض اب) ۹۲
- شکل ۲۰- (۲-۲-۱۱- تفکیک اندرونی و بیرونی بوسیله ی راهرو از هشتی، در خانه ی تهامی) ۹۳
- شکل ۲۱- (۲-۲-۱۲- درونگرایی و نداشتن ارتباط بصری مستقیم با فضای شهری در خانه ی تهامی) ۹۳
- شکل ۲۲- (۲-۲-۱۳- پروفیل تبعیت خانه ی تهامی نسبت به شاخصه های خانواده ی سنتی (شکل سمت راست) ۹۵
- شکل ۲۳- (۲-۲-۱۴- خانه ی شریفی ها- مآخذ (ارشو نگارنده)) ۹۶
- شکل ۲۴- (۲-۲-۱۵- مقطع عرضی از خانه ی شریفی ها- مآخذ: ارشو نگارنده) ۹۷
- شکل ۲۵- (۲-۲-۱۶- پلان های خانه ی شریفی ها- مآخذ: ارشو نگارنده) ۹۹
- شکل ۲۶- (۲-۲-۱۷- خانه ی شریفی ها با اختصاص دو طبقه به امکانات تفریحی ورزشی خانه ی تجملی و گران قیمت می باشد) ۱۰۵
- شکل ۲۷- (۲-۲-۱۸- مادی گرایی و مصرف گرایی در ساخت خانه ی شریفی ها) ۱۰۵
- شکل ۲۸- (۲-۲-۱۹- حیاط در خانه ی شریفی ها تنها در حکم یک فضای عبوری عمل می نماید) ۱۰۶
- شکل ۲۹- (۲-۲-۲۰- در خانه ی شریفی ها هیچ لایه بندی در مراعات حریم به کار نرفته است و طراحی فضاها به صورت اکسپوز و ازاد، حریم بصری را تحت شعاع قرار داده است) ۱۰۷
- شکل ۳۰- (۲-۲-۲۱- امکان دید بصری از کف حیاط به استخر واقع در طبقه ی ۲-) ۱۰۸
- شکل ۳۱- (۲-۲-۲۲- تحت الشعاع قرار گرفتن حریم بصری از طریق پنجره های سرتاسری به سمت خیابان) ۱۰۸
- شکل ۳۲- (۲-۲-۲۳- اتاق ها در این خانه مشرف به خانه های همسایه گردش میکنند) ۱۰۹
- شکل ۳۳- (۲-۲-۲۴- پروفیل تبعیت خانه ی شریفی ها نسبت به شاخصه های خانواده ی مدرن (شکل سمت راست) ۱۱۱

- شکل ۳۴- (۲-۲-۳-۲۵- خانه ای برای دو دوست (مآخذ:مجله ی معمار شماره ی ۸۰))..... ۱۱۲
- شکل ۳۵- (۲-۲-۳-۲۶- پلان طبقه ی همکف و اول خانه ای برای دو دوست(مآخذ:مجله ی معمار ۸۰))..... ۱۱۲
- شکل ۳۶- (۲-۲-۳-۲۷- مقرون به صرفه بودن و اقتصادی بودن مصالح به کاررفته در خانه ای برای دو دوست- (مآخذ:مجله ی معمار ۸۰))..... ۱۱۶
- شکل ۳۷- (۲-۲-۳-۲۸- حیاط در این خانه صرفاً یک فضای عبوری نبوده بلکه امکان حضور، مکث و بهره مندی از مواهب طبیعت از جمله گیاه و گل را فراهم کرده است - (مآخذ:مجله ی معمار ۸۰))..... ۱۱۷
- شکل ۳۸- (۲-۲-۳-۲۹- وجود کمترین گشودگی در جداره های رو به رو در دو خانه ی مجاور- (مآخذ:مجله ی معمار ۸۰))..... ۱۱۹
- شکل ۳۹- (۲-۲-۳-۳۰- پروفیل تبعیت خانه ای برای دو دوست نسبت به شاخصه های خانواده ی اسلامی)..... ۱۲۰
- شکل ۴۰- (۲-۳-۱- سایت پلان مجموعه - (مآخذ: www.archnet.org))..... ۱۲۱
- شکل ۴۱- (۲-۳-۲- دید کلی به مجموعه دهکده بازی های آسیایی- (مآخذ: www.archnet.org))..... ۱۲۲
- شکل ۴۲- (۲-۳-۳- نمایی از مجموعه - (مآخذ: www.archnet.org))..... ۱۲۳
- شکل ۴۳- (۲-۳-۴- پلان های طبقات یکی از گونه های خانه های مستقل مجموعه - (مآخذ: www.archnet.org))..... ۱۲۳
- شکل ۴۴- (۲-۳-۵- مجموعه ی مسکونی شیخ سرای- (مآخذ: www.archnet.org))..... ۱۲۶
- شکل ۴۵- (۲-۳-۶- مجموعه ی مسکونی شیخ سرای- (مآخذ: WWW.RAJREWAL.ORG))..... ۱۲۶
- شکل ۴۶- (۲-۳-۷- واحد همسایگی مجموعه ی مسکونی شیخ سرای- (مآخذ: WWW.RAJREWAL.ORG))..... ۱۲۷
- شکل ۴۷- (۲-۳-۸- پلان مجموعه مسکونی شیخ سرای - (مآخذ: WWW.RAJREWAL.ORG))..... ۱۲۷
- شکل ۴۸- (۲-۳-۹- پلان های مجتمع مسکونی شیخ سرای- (مآخذ: www.archnet.org))..... ۱۲۹
- شکل ۴۹- (۲-۳-۱۰- پلان های طبقات مجموعه ی مسکونی کارکنان سفارت فرانسه (مآخذ: www.archnet.org))..... ۱۳۲
- شکل ۵۰- (۲-۳-۱۱- تصاویر مربوط به مجموعه ی مسکونی کارکنان سفارت فرانسه (مآخذ: www.archnet.org))..... ۱۳۳
- شکل ۵۱- (۲-۳-۱۲- سایت پلان مجموعه ی شوشتر نو(منبع:ارشئونگارنده))..... ۱۳۶
- شکل ۵۲- (۲-۳-۱۳- تصاویر هوایی از قسمتی از شهرک شوشتر نو(منبع:ارشئونگارنده))..... ۱۳۶
- شکل ۵۳- (۲-۳-۱۴- نمایی از مسیرهای دسترسی در مجموعه ی شوشتر نو(منبع:ارشئونگارنده))..... ۱۳۷
- شکل ۵۴- (۲-۳-۱۵- نمایی خانه های موجود در مجموعه ی شوشتر نو(منبع:ارشئونگارنده))..... ۱۳۷
- شکل ۵۵- (۲-۳-۱۶- تقسیم اندرونی و بیرونی در خانه های مجموعه ی شوشتر نو(منبع:ارشئونگارنده))..... ۱۳۷
- شکل ۵۶- (۲-۳-۱۷- پلان تک خانه های مجموعه ی شوشتر نو(منبع:ارشئونگارنده))..... ۱۳۸
- شکل ۵۷- (۲-۴-۱- جهت گیری مطلوب خانه ها در مشهد (مآخذ:علیزاده و دیگران، ۱۳۹۲))..... ۱۴۴
- شکل ۵۸- (۲-۴-۲- نمایش انواع رون (منبع:علیزاده و دیگران، ۱۳۹۲))..... ۱۴۵
- شکل ۵۹- (۲-۴-۳- جدول زیست اقلیمی اولگی (مآخذ: کامیابی و احمدی، ۱۳۹۲))..... ۱۴۸
- شکل ۶۰- (۲-۴-۴- جدول زیست اقلیمی گیونی (مآخذ: کامیابی و احمدی، ۱۳۹۲))..... ۱۴۹

فهرست جداول

جدول ۱- (۱-۱) - مقایسه مقالات و نوشتارهای مرتبط با موضوع رساله (ماخذ: وثیق، ۱۳۹۲).....	۹
جدول ۲- (۱-۱-۱-۲) - مقایسه ی ساختار خانواده ی مدرن و خانواده ی ایرانی-اسلامی به صورت کلی- ماخذ (صادقی فسایی و عرفان منش، ۱۳۹۱).....	۳۷
جدول ۳- (۲-۱-۱-۲) - شاخصه های ساختار سه نوع خانواده ی سنتی، مدرن، و ایرانی اسلامی، که به صورت مستقیم بر روی کالبد خانه تاثیر گذار هستند. ماخذ: (نگارنده).....	۳۹
جدول ۴- (۱-۱-۲-۲) - تعریف خانه از دیدگاه معماران برجسته (ماخذ: اقای، ۱۳۹۲).....	۶۶
جدول ۵- (۱-۳-۲-۲) - تاثیرات شاخصه های ساختار خانواده بر روی کالبد خانه در سه خانه ی سنتی، مدرن و ایرانی -اسلامی. (ماخذ: نگارنده).....	۸۲
جدول ۶- (۱-۳-۲) - سنجش خانه های موجود در دهکده ی بازی های آسیایی با ویژگی های خانه ی ایرانی اسلامی- ماخذ: نگارنده).....	۱۲۵
جدول ۷- (۲-۳-۲) - سنجش خانه های موجود مجتمع مسکونی شیخ سرای با ویژگی های خانه ی ایرانی اسلامی- ماخذ: نگارنده).....	۱۳۰
جدول ۸- (۳-۳-۲) - سنجش خانه های مجموعه ی مسکونی کارکنان سفارت فرانسه با ویژگی های خانه ی ایرانی اسلامی- ماخذ: نگارنده).....	۱۳۵
جدول ۹- (۴-۳-۲) - سنجش خانه های مجموعه ی مسکونی شوشتر نو با ویژگی های خانه ی ایرانی اسلامی- ماخذ: نگارنده).....	۱۳۹
جدول ۱۰- (جدول ۱-۳) - تعیین الفای کرومباخ).....	۱۶۶
جدول ۱۱- (۱-۴) - شاخصه های ساختاری خانواده ی سنتی).....	۱۶۹
جدول ۱۲- (۲-۴) - شاخصه های ساختاری خانواده ی مدرن).....	۱۷۰
جدول ۱۳- (۳-۴) - شاخصه های ساختاری خانواده ی ایرانی اسلامی).....	۱۷۱
جدول ۱۴- (۴-۴) - شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های تاریخی.....	۱۷۳
جدول ۱۵- (۵-۴) - شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های امروزی).....	۱۷۶
جدول ۱۶- (۶-۴) - شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های ایرانی اسلامی).....	۱۷۹
جدول ۱۷- (۷-۴) - اعتبار سنجی اصول بدست آمده از شاخصه های تحقق ارزش ها در کالبد خانه های تاریخی، مدرن و ایرانی اسلامی - ماخذ: نگارنده).....	۱۹۰
جدول ۱۸- (۸-۴) - اماره های آزمون فریدمن).....	۱۹۱
جدول ۱۹- (۹-۴) - نتایج آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیرگذار بر ویژگی های خانه های تاریخی).....	۱۹۱
جدول ۲۰- (۱۰-۴) - اماره های آزمون فریدمن).....	۱۹۳
جدول ۲۱- (۱۱-۴) - نتایج آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیرگذار بر ویژگی های خانه های مدرن).....	۱۹۳
جدول ۲۲- (۱۲-۴) - اماره های آزمون فریدمن).....	۱۹۵
جدول ۲۳- (۱۳-۴) - نتایج آزمون فریدمن جهت اولویت بندی پارامترهای تاثیرگذار بر ویژگی های خانه های ایرانی اسلامی).....	۱۹۵

۱- حوزه (گام) اول : کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

یکی از مهم ترین ویژگی های خلقت انسان اجتماعی بودن اوست. به عبارتی فطرت و طبیعت انسانی انسان، اقتضا میکند که اجتماعی زندگی کند و کوچکترین، کهن ترین و بنیادی ترین اجتماع انسانی خانواده است که بستری برای آرامش، امنیت، رشد اجتماعی، عاطفی و معنوی اعضای آن خواهد بود. خانواده به عنوان نهاد انسان ساز، همواره نیازمند مسکنی است که نه تنها پاسخگوی نیازهای مادی اعضای آن باشد؛ بلکه به بعد روانی و معنوی زندگی خانوادگی نیز توجه کرده و درصدد پاسخگویی به آنها برآید. چرا که خانه و مسکن از مهم ترین جلوه های کالبدی معماری است که با انسان ارتباط مستقیم برقرار میکند و سبک طراحی و نحوه ی شکل گیری فضاهای داخلی خانه بر روی سبک زندگی خانواده بسیار موثر است. بدین ترتیب هر نوع برنامه ی تولید مسکن می بایست در جهت نیل به این مقصود هدف گذاری و سازماندهی شود. در این خصوص تحقیقات و مطالعات زیادی در زمینه ی خانه و مسکن با رویکرد اسلامی صورت پذیرفته؛ ولیکن فقدان سازمان یا نهاد یا تحقیقاتی که خانه و مسکن را از جبهه ی خانواده و بخصوص خانواده ی اسلامی مورد واکاوی و تحلیل قرار داده باشد همواره احساس میشود. پژوهش و تحقیق پیش رو گامی است در جهت تبیین مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی و طراحی خانه ی مطلوب مطابق با نیازهای مادی، معنوی، عاطفی و روانی خانواده و حقوق هر یک از اعضای خانواده نسبت به یکدیگر؛ تلاش بر این است تا نتایج تحقیق در غالب طرحی معماری که از لحاظ فیزیکی، روانی و ابعاد معنوی متناسب با ویژگی های جسمی و روحی اعضای خانواده باشد ارائه گردد. خانواده را از آن جهت مسکن (از واژه ی سکن) نامیده اند که محل ایجاد سکینه و آرامش برای ساکنانش می باشد، در نتیجه هدف از ساخت خانه و مسکن در راستای هدف خلقت انسان به صورت زوجی (خانوادگی) قرار میگیرد و هر دو نیل به آرامش و سکینه است. که آرامش و سکینه در هر فضایی و با هر نوع معماری حاصل نمیشود. مسلماً بسیاری از طراحی های مسکن که تا کنون صورت گرفته مطابق با خواست ها و سلاقی کارفرما (به عنوان مالک مسکن) بوده است، اما اینکه این خواست ها و سلاقی تا چه حد با فطرت و طبیعت زندگی اسلامی و خانوادگی ما مطابقت دارد مسئله ای است که ضرورت پرداختن به آن را دو چندان میکند. امید است که تحقیق پیش رو در زمینه ی بررسی چگونگی ارتباط و پیوند خانواده و نیازهای مادی و معنوی آنها با کالبد خانه و مسکن و ارائه ی راهکارها و الگوهایی از مراجع قرآن و حدیث (که استنباط از این مراجع توسط فقیه اسلام شناس و آگاه به مقتضیات زمان، صورت میگیرد) و همچنین مطالعات مرتبط، جهت نیل به مسکن مطلوب خانواده، موفق ظاهر شود.

۱-۲- بیان مسئله

تشکیل خانواده و پیدایش مفهوم آن به زمان خلقت اولین انسان ها، (حضرت ادم و حوا) بر میگردد، که مطابق با نص قران کریم هدف از این خلقت زوجی و تشکیل خانواده، رسیدن به مودت، رحمت و ایجاد آرامش و سکینه است. در اهمیت زندگی خانوادگی همین بس که اساس سعادت بشر و انزال کتب و شرایع اسمانی را تشکیل میدهد، زیرا مبدا حیات خانوادگی همسری مرد و زن است که بوسیله ی آنها خانواده شکل میگیرد، و با خانواده امت ها و با امت ها کاروان های بشری تحقق پیدا میکند، و از انجایی که هر نهادی برای رشد به بستری مناسب نیازمند است؛ خانواده نیز جهت رشد جسمانی و روحانی خود و با توجه به اهمیت و اهدافی که دین اسلام برای تشکیل این نهاد مقرر کرده، نیازمند بستری است که نه تنها بقا و دوام این نهاد را تضمین کند بلکه زمینه را برای رسیدن به اهداف متعالیه و پیمودن مسیر سعادت فراهم آورده و این بستر در شکل کالبدی خود، همان خانه ای است که می بایست در وجه مادی به عملکردهای مورد نیاز اعضای خانواده و در سیرت معنوی پاسخگوی نیازهای فطری و معنوی آنان باشد و حال مسئله اینجاست که آیا معماری مسکونی امروز کشور ما در مسیر دستیابی به معماری متناسب با این وجوه زندگی خانوادگی اسلامی (روانی و معنوی) قدم برداشته است یا با پاسخگویی صرف به مسائل و ابعاد مادی گرایانه در صدد رفع نیازهای اعضای جامعه همچون خانواده بر آمده است؟ لکن ضرورت مسئله در همینجا روشن میشود که آیا ماحصل مطالعه و بررسی مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی با سیمای (درونی و بیرونی) ساختمان های مسکونی امروزی مطابقت دارد؟؟ «زیرا همان گونه که اصول حاکم بر مفهوم خانواده بر معماری اثر میگذارد، معماری نیز در قوام یا اضمحلال و خدشه به اصول و ارزش های فرهنگی مربوط به خانواده تاثیری اساسی دارد. با تکرار و تقلید الگوهای وارداتی که به هر حال با بسیاری از ارزش های فرهنگی خانواده و اجتماع در تقابل هستند مشکلاتی برای خانواده ها بروز مینماید و به دنبال آن با توجه به رواج ضد ارزش هایی همچون توجه به مد و مصرف و خودنمایی و رقابت های مادی این مشکلات به جامعه نیز تحمیل میشود، با بروز این مشکلات خانواده ها و جامعه ناچار به تطابق خویش با محیط تن در داده و اصول و ارزش های فرهنگی را فراموش میکنند.» (نقی زاده، ۱۳۹۱) در نتیجه تحقیق پیشرو ضمن پاسخ به سوالات مطرح شده در پی پاسخگویی به این سوال اساسی نیز برخواهد آمد که چگونه تبیین مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی، از طریق واکاوی نیازهای مادی، روانی و معنوی اعضای خانواده و حقوق هریک از اعضا نسبت به یکدیگر و به (طور گسترده سبک زندگی اسلامی) در چیدمان و روابط فضاها داخل خانه و (به طور کلی) کالبد خانه تاثیرگذار است؟ امروزه افزایش جمعیت شهرنشینی و گسترش افقی شهرها بسیاری از جوامع را بر آن داشته که توجه به مسکن را به عنوان یکی از الویت های برنامه ی توسعه ی خود قرار دهند، به دنبال این پدیده بلند مرتبه سازی و اپارتمان نشینی نیز تقریباً بعد از انقلاب صنعتی که افزایش شتابان جمعیت شهری را دنبال داشت مطرح گردید؛ تحقیق پیشرو سعی دارد به این مسئله پاسخ دهد که آیا میتوان با توجه به مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی و سبک زندگی اسلامی به این بلند مرتبه سازی ادامه داد؟!!!!!! یا این شیوه ی سکونت و

ساختمان سازی در جامعه ی اسلامی ما ، میبایست منسوخ گردد! و شهر ها را از طریق خانه های مسکونی ویلایی به صورت افقی گسترش داد؟؟؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

همانطور که مشاهده میشود امروزه در جامعه ی ما به علت ورود فرهنگ بی گانه ی غربی سبک زندگی و به تبع معماری خانه های ما تغییرات اساسی کرده است. این در حالی است که خانواده در فرهنگ اسلامی ما مفاهیمی دارد که با معماری امروز ساختمان های ما نه تنها همخوانی ندارد بلکه در بسیاری از موارد کاملاً در تضاد است. از انجایی که معماری خانه نقش مهمی در شکل دهی روابط اهل خانه دارد زمینه ی ورود فرهنگ غربی به بسیاری از فضاهای شهری فراهم شده است. چرا که انسان در ابتدا خالق بناست اما در ادامه این بناست که بر رفتار و شیوه ی زندگی انسان تاثیر گذار است. به عبارتی معماری هم فرهنگ ساز است و هم زاینده ی فرهنگ. لذا قبل از اینکه معماری رفتارهای ما را مدیریت کند، ما می بایست رفتارها و نیازها را مطابق با فرهنگ اسلامی ، شناسایی کرده و معماری را سازماندهی کنیم ؛ و در این پژوهش که به طور ویژه به معماری خانه میپردازیم ضروری یافتیم تا با شناسایی شاخصه های ساختار خانواده در فرهنگ اسلامی به ارائه ی الگو و مدلی از زندگی اسلامی دست یابیم و بر اساس آن مضامین و مفاهیم ، به ارائه ی الگوهای کالبدی خانه دست یابیم.

۱-۴- اهداف تحقیق

۱-۴-۱- هدف کلی

تبیین شاخصه های ساختار خانواده در فرهنگ اسلامی و ارائه ی الگوهای طراحی خانه مطابق با این شاخصه ها.

۱-۴-۲- اهداف فرعی

۱-۵- پرسش های تحقیق

۱- چگونه تبیین مفهوم خانواده در فرهنگ اسلامی از طریق واکاوی نیازهای مادی، روانی و معنوی اعضای خانواده، و حقوق هر یک از اعضا نسبت به یکدیگر در چیدمان و روابط فضاهای داخل خانه و به طور کلی (کالبد خانه) تاثیر گذار است؟

۱- خانه هایی که امروزه در کشور ما ساخته می شوند تا چه اندازه پاسخگوی ابعاد مختلف نیازهای اعضای خانواده و متناسب با شان خانواده در فرهنگ اسلامی هستند؟

۱-۶- فرضیه های تحقیق

«امروزه به دلایلی همچون کمبود مسکن، افزایش جمعیت و مناسب نبودن مساکن موجود، نیاز به مسکن و ساخت و ساز افزایش یافته است و بدین ترتیب اولین هدف برنامه های تولید مسکن بر تامین سرپناهی برای مردم متمرکز است اما در عین حال باید به این نکته نیز توجه کرد که استاندارد اندیشیدن و استاندارد کردن مسکن تنها راه و مناسب ترین راه نمیباشد در صورت ملحوظ داشتن بسیاری جهات کیفی و مهم شاید بتوان سریع تر و بهتر و حتی ارزان تر به اهداف نایل آمد با مباحثی که در رابطه با مسکن مطلوب بیان خواهد شد میتوان گفت که در راه تامین مسکن مناسب و مطلوب برای جامعه ی ایران، یکی از اولین گام ها عبارت اند از معرفی و ترویج ویژگی های مسکن مطلوب میباشد، در این راه که با تکیه به ارزش های فرهنگی و امحا از خود بیگانگی و بازگشت به خویش میباشد فعالیت های فرهنگی و معرفی هویت ملی و جست و جوی روش هایی خاص در قالب سیاست های کیفی و اجرایی ضرورت دارد.» (نقی زاده، ۱۳۹۱) در این پژوهش ویژگی های مسکن مطلوب و مناسب برای خانواده ی اسلامی با بررسی سه ساحت طبیعت انسانی اعم از (جسم- نفس و روح) و تامین توامان نیازهای مادی (پاسخ به کالبد)، نیازهای روانی (پاسخ به نفس) و نیازهای روحانی و معنوی (پاسخ به روح) انسان، بیان خواهد شد، که برخی از اصلی ترین این ویژگی ها عبارت اند از وسعت مناسب، طراحی چند نسلی خانه، سادگی و پرهیز از تجمل در طراحی و ساخت خانه، روابط مهمانی با فضاهای گسترده و یا فضاهای قابل بسط و ترکیب، سلسله مراتب فضایی، طبیعت محوری، فضاهای بینایی، تنوع فضایی از طریق ترکیب سه نوع فضای بسته، باز و پوشیده، تمرکز به درون و رعایت حریم، تنظیم شرایط محیطی، ارتفاع مناسب، آمایش شهر ها از طریق ویلاسازی، تنظیم و تفکیک قلمروها، انعطاف پذیری و... و بدین ترتیب با لحاظ نمودن ملزومات طراحی نظام کالبدی- فضایی خانه و با بهره گیری از فن اوری نوین و اقتضائات زمانه به شکل خانه ی امروزی، در تطابق با نیازهای خانواده (از هر سه جنبه ی مادی، روانی، معنوی) و حقوق اعضای خانواده نسبت به یکدیگر؛ (که از استنباط فقهای عالم به مبانی دینی و آگاه از مقتضیات زمانه استنتاج میگردد)، میتوان شرایط اسایش و آرامش را برای اعضای خانواده فراهم نمود.

۱-۷- پیشینه ی پژوهش

در بین تحقیقات و پژوهش های موجود که در ارتباط با موضوع میباشد و نگارنده طی مطالعات کتابخانه ای به آنها دست یافته میتوان به موارد زیر اشاره کرد؛ در ادامه به شرح و تحلیل برخی از موارد ذکر شده خواهیم پرداخت.

۱) محمد حسین، کسرائی (۱۳۹۰). طراحی خانه ای برای امروز با رویکرد باز تعریف مفهوم خانه از دیدگاه

اسلام، پایانامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

۲) وثیق، بهزاد (۱۳۹۲). چارچوب اصول معماری خانه با توجه به مفاهیم قرانی (مطالعه ی موردی خانه در اقلیم

گرم و خشک ایران) پایان نامه ی دکتر، دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس، تهران.